№ 95 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 24 1889 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 24 № 95

ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ։
Առանձին համարները 7 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատանը մէջ։

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ՄԱՐԻԱՄ ԵԳՕՐԵԱՆ և ԳՐԻԳՈՐ ԴԱՒԹԵԱՆ ՏԷՐ-ՆԻԿՈՂԱՅՈՍԵԱՆՆԵՐԸ սրտի ցաւով յայտնում են իրանց ազգականներին և ծանօթներին՝ առաջնի ամուսնու և երկրորդի հօր, ԴԱՎԻԴ ՆԻԿԻՏԻՉ ՏԷՐ-ՆԻԿՈՂԱՅՈՍԵԱՆԻ մահը, որը տեղի է ունեցել օգոստոսի 19-ին։ Հոգեհանգիստը ամեն օր, 7 ժամին երեկոյեան։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի կունենայ օգոստոսի 24-ին, հինգշաբթի օր, առաւօտեան 10 ժամին, սեփական տնից, որ գտնվում է Գրաֆսկի փողոցի վրա, դէպի վանքի մայր եկեղեցին։ 2—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Փորձված մարդիկ. Նամակ Ս. Պետերբուրգից. Նամակ Շուշուց. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ընտրութիւնները Ֆրանսիայում. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ԲՈՐՍԱ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Տպաւորութիւններ. Անպտուղ ծաղիկ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՐՁՎԱԾ ՄԱՐԴԻԿ

Մեր հասարակական գործունէութեան ասպարէզի վրա ամեն մի քայլում դուք լսում էք հետեւեալ խօսքը՝ «փորձված մարդիկ» և այդ խօսքին սովորել են մինչև անգամ այն մարդիկ, որոնք թէև անփորձ են, բայց նայելով իրանց ստացած գիտութեանը, պէտք է որ մի փոքր ազնուութիւն և եռանդ ցոյց տային հասարակական գործունէութեան ասպարիզում։

Եւրոպացու բերանում փ ո ր ձ վ ա ծ բառը բոլորովին մասնաւոր նշանակութիւն ունի. Նրա աչքում ամեն մարդ փորձվում է մի ուղղութեան մէջ, որին նա նուիրված պէտք է լինի կամ ըստ կոչման կամ ըստ իր մասնագիտութեան։ Բայց մեր մէջ «փորձված» լինելը ունի իր ամենաընդարձակ նշանակութիւնը և հայը կարող է փորձված լինել ամեն մի գործում առանձին և մի և նոյն ժամանակ բոլոր գործերում միասին։ Եւրոպացուն հասկանալի է փորձված բժիշկ, փորձված ուսուցիչ, փորձված խմբագիր, փորձված երկրագործ և այլն, իսկ մեր մէջ փորձված մարդը կարող է, նայելով տեղին և հանգամանքին, լինել և բժիշկ, և խմբագիր, և ուսուցիչ, և քահանայ, և երկրագործ և այլն, առանց լինելու մասնագէտ այդ հասարակական պաշտօններից մինը վարելու համար։

Հասարակական գործիչից մեր մէջ չէ պահանջվում դրական ընդունակութիւն, այլ բացասական։ Նա չը պէտք է ունենայ իր իդէալները և եթէ ունի անգամ՝ չը պէտք է աշխատէ նրանց իրականացնել, այլ նա պէտք է նայէ իրան շրջապատող հանգամանքներին, բանէ պաշտպանողական դիրք և պաշտպանվելու համար յարմարվի այդ բոլոր շրջապատող հանգամանքների հետ։

Նոր չէ այս դրութիւնը և այնքան խորն է տիրապետել մեր կեանքի մէջ, որ մենք արդէն տեսնում ենք նրա պտուղները։ Վերցնենք մեր դպրոցները.—հոգաբարձուները պէտք է լինեն փորձված։ Հազարաւոր օրինակներից մենք տեսնում ենք, որ փ ո ր ձ վ ա ծ ասելով այսպիսի դէպքերում ժողովուրդը հասկանում է այնպիսի մարդկանց, որոնց ռուսներն ասում են «прошелъ черезъ огонь, воду и мѣдныя трубы»։ Մի վաճառական, որը հարստութիւն է դիզել վաշխառութեամբ, եկեղեցի կողոպտելով, աղքատին զրկելով՝ նա փ ո ր ձ վ ա ծ է։ Նա որ դողում է իր հարստութեան վրա, կը դողայ և հասարակութեան հարստութեան վրա, մտածում է միամիտ ամբոխը. տոգորված այդ զգացմունքով և մի և նոյն ժամանակ ընկճված հարստութեան ա վ տ ո ր ի տ է տ ի տակ, նա մոռանում է վաշխառուի բոլոր զզուելի յատկութիւնները։ Ընտրվում է դեպուտատ. ժողովուրդը փնտռում է մի մարդու, որը հարուստ է, մի և նոյն ժամանակ հին ծառայող, արտաքսված ծառայութիւնից անհաւատարմութեան, կաշառակերութեան և գողութեան համար։ Նրա անցեալը մոռացվել է, որովհետև նա իր վերջնական նպատակին հասած է. այժմ հարուստ է, ապահով է, նա արդէն փորձված է և յարմար հասարակական պաշտօնի. գիտէ պոլիցիայի հետ խօսելու ձևը, դատաւորի հետ վիճելու ձևը, հարուստին յարգելու և աղքատին ընկճելու բոլոր ձևերը։

Ընտրում են դպրոցի տեսուչ. պէտք է մի այնպիսի մարդ, որը ամբողջ քաղաքին ծանօթ լինի, կամ որից վախենայ ամբոխը, կամ որը ամենից վախենայ, ուրիշ կերպ հասկանալի չէ հային։ Տեսուչը չը պէտք է լինի մանկավարժ, այդ չէ պահանջում հայը նրանից, այլ այնպիսի մի մարդ, որը ժողովրդի և ուսուցիչների մէջ բացարձակ անբաւականութեան պատճառ չը լինի, որը թոյլ տայ ժողովրդին պահանջել ուսուցչից ասել թէ արեգակը շարժվում է, իսկ երկիրը կանգնած է և մի և նոյն ժամանակ հասկացնէ ուսուցչին այդ անել «յօգուտ և ի փառս ազգին»։ Ի հարկէ այսպիսի բարդ դերեր կատարելու համար պէտք է փ ո ր ձ վ ա ծ լինել, լաւ «դերասան» լինել կեանքի մէջ.... և մեր կեանքի մէջ այդպիսի մարդիկ վխտում են, աճում են ու բազմանում։

Մի և նոյն հայը, որը կաշուից դուրս է գալիս իր որդուն համալսարանում կրթելու համար, մի և նոյն հայը չէ ընդունում իր որդուն ինչպէս արժանաւոր մարդ, մինչև որ նա կեանքի մէջ չէ մոռանում իր համալսարանն ու գիտութիւնը և չէ ընդունում իր հօր փ ո ր ձ ու ա ծ ու թ ի ւ ն ը. ապա թէ ոչ ինչով բացատրել այն դառն հանգամանքը, որ հայ համալսարանականը տարիներով պարապ մնալով, կեանքի մէջ մի կողմից միւս կողմն է ընկնում.... Յայտնի է թէ ինչ դրութեան մէջ են մեր միջնակարգ և ծխական դպրոցները, որոնք լցված են փ ո ր ձ վ ա ծ մարդիկներով. յայտնի է ամենքին թէ ինչ թշուառ դրութեան մէջ են մեր թեմական դպրոցները, յայտնի են ամենքին այն ազգային «փորձվածները», որոնք իրանց սարդի ոստայնի մէջ պատել էին Ներսիսեան դպրոցը տասնեակ տարիներ. նրանց մշակված սիստեման մինչև այսօր էլ տիրապետում է այդ դպրոցում և ցոյց տուէք մեզ դրանից առաջացած օգուտը։—Մեռելութիւն, տգիտութիւն, արհամարհանք դէպի մարդը և դէպի գիտութիւնը, ահա այդ մարդկանց թողած ժառանգութիւնը։ Այդ փ ո ր ձ վ ա ծ ա զ գ ա յ ի ն գ ո ր ծ ի չ ն ե ր ը դժբաղդաբար այժմ այնպիսի մի կենտրոնում են, որից կախված են մեր բոլոր դպրոցական գործերը և մենք պարզ տեսնում ենք այն բոլոր բարիքը, որը հասնում է մեր 13 դասակարգի բաժանված ուսուցիչներին և նրանց յանձնված դպրոցներին։ Փ ո ր ձ վ ա ծ մարդիկ մեր կեանքից դուրս են արել չ ի տ ա կ ո ւ թ ի ւ ն, ա զ ն ո ւ թ ի ւ ն, ք ա ղ ա ք ա ց ի ա կ ա ն ա ռ ա ք ի ն ո ւ թ ի ւ ն և գիտութիւն։ Փորձված մարդիկ հեռացրել են ասպարիզից մեր ամենահամակրելի երիտասարդութիւնը, գիտութեան նուիրված, դեռ անարատ, իդէալներով ապրող անձինքներին. այդ բաւական չէ, նրանք քարով են տալիս այդ ոյժերին և հրում դէպի կեանքի ցեխը։

Այդ է այն ողբալի դրութիւնը, որի մէջ գտնվում է մեր հասարակութիւնը։ Եւ այդ հասարակութիւնը այնքան թմրած է, որ անընդունակ է դարձել հասկանալու իր դրութիւնը. Նրա վրա միայն կարելի է ցաւել.... իսկ կեանքի անսպասելի հարուածների տակ ճզմված երիտասարդներին ներելի չէ այն անտարբերութիւնը, այն ա պ ա տ ի ա ն, որը տիրում է չը փ ո ր ձ վ ա ծ դասակարգի մէջ, և որը ոչինչ ջանքեր չէ անում հեռացնել ասպարիզից այդ «փորձված» մարդկանց։

Ս. Հախումեան

ՆԱՄԱԿ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ

Օգոստոսի 11-ին

Երկար հիւանդութիւնից յետ, ամսի 8-ին առաւօտվայ ժամի 2-ին Պավլովսկում վախճանվեց Անդրէյ Ալէքսանդրովիչ Կրաևսկի և այսօր նրա թաղման հանդէսն էր «Новодѣвичье»-ի գերեզմանոցում։

Կրաևսկի ծնվել է Մոսկվա 1810 թ.։ Դեռ երեխայ—15 տարեկան հասակում նա մտնում է համալսարան, ուր աջող վերջացնում է իր ուսումը։ Ռուսաց գրականութեան ասպարիզում նա առաջին անգամ երևան է գալիս իր մի յօդուածով, որը զետեղվում է «Московскій Вѣстникъ»-ում։ Իր հրապարակախօսական տաղանդով նա ծառայել է ռուսաց հասարակութեան ոչ այնքան, որքան իբր հմուտ խմբագիր և ղեկավար յայտնի ուղղութեան. Նա կարողանում էր

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՄԻ ՔԱՆԻ ԳԾԵՐ ՖՐԱՆՍԻԱՑՈՒ ԲՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Չը նայելով որ Ֆրանսիացին հանրապետական է, բայց նա սաստիկ հակումներ ունի դէպի տիտղոսներ, մեծ յարգանքով է վերաբերվում դէպի դիրք, անուն, հարստութիւն ունեցող մարդիկ, մեծ պատկառանքով է վերաբերվում դէպի պատուանշաններն ու բարձր պաշտօնները։ Ֆրանսիացին մի տեսակ նախանձով է նայում այն մարդու վրա, որը մի որ և է պատուանշան ունի, և հէնց որ ինքն մի որ և է պատուանշան է ձեռք բերում, թէկուզ դա լինէր Սիամի թագաւորի պատուանշանը, անմիջապէս կպցնում է ժապաւէնը իր կրծքին։ Մանաւանդ որ և է հանդէսներին, խնճոյքներին՝ իւրաքանչիւր Ֆրանսիացի, որը ունի այս կամ այն նշանշան, անպատճառ կը կպցնէ իր կրծքին յիշեալ նշանշանի ժապաւէնը՝ լինի դա կարմիր, կապոյտ, կանաչ, թէ դեղին գոյնի ժապաւէն.... Դէպի ժապաւէն ունեցողը ոչ թէ միայն ամբոխը՝ արուեստաւորը, ծառան, կառապանը, մանրավաճառը, գործակատարը, բայց և նոյն իսկ ինտելիգենցիային պատկանողը՝ աւելի մեծ յարգանքով և քաղաքավարութեամբ է վերաբերվում, քան թէ դէպի մի մարդ, որը ոչինչ նշան չէ կրում։

Ֆրանսիացին առանձին յարգանքով է վերաբերվում դէպի մարդը, տեսնելով որ նա կապեր, ծանօթութիւններ ունի հասարակութեան մէջ նշանակութիւն կամ դիրք ունեցող անձանց հետ, դրանից եզրակացնելով որ այդ մարդն էլ, ուրեմն, նշանաւոր դիրք ունի հասարակութեան մէջ։

Երբէք չեմ մոռանայ թէ ինչ յարգանքով և նոյն իսկ պատկառանքով սկսեցին հետզհետէ վերաբերվել դէպի ինձ իմ բնակարանիս երկու պառաւ ծառաները՝ պառաւ աղախինս և նրա մարդը, որը նոյն տան դռնապան էր, տեսնելով թէ ամեն օր որքան մարդիկ ինձ այցելութիւն են գործում, որքան նամակներ, լրագիրներ, բրօշիւրներ, հեռագիրներ, հրաւէրքներ և այցետոմսեր եմ ստանում ես.... Վերջապէս նրանք տեսնում էին թէ օրը քանի անգամ ես տանից դուրս էի գալիս ու նորից մտնում էի, անդադար ֆիակրով էի շրջում, անդադար շորեր էի փոխում, գրեթէ ամեն երեկոյ ֆրակով էի դուրս գալիս....

Մի օր, երբ կոնգրէսը արդէն վերջացել էր և ես վաղ առաւօտեան գրասեղանիս մօտ նստած՝ «Մշակին» թղթակցութիւն էի գրում, պառաւ աղախինս իմ առաւօտվայ թէյը ներս բերելով, յանկարծ դիմում է ինձ հետեւեալ խօսքերով.

—Դուք կարծում էք, monsieur, ես չը գիտեմ թէ դուք հասարակ մարդիկ չէք.... Չ՞ որ ես ամեն բան պարզ տեսնում եմ.... Եւ ձեր մասին մինչև անգամ փողոցումն են խօսում....

—Ինչպէ՞ս թէ փողոցումն են խօսում, հետաքրքրվեցայ ես։

—Այո, երէկ իմ բարեկամուհին ինձ ասեց, որ ձեր անունը լրագրումն էր գրված.... Այո, նա ինձ այսպէս ասեց. «դուք գիտէք որ այն պարոնը, որը ձեր բնակարանումն է կենում, նա այս օրերս մինիստրի ներկայութեամբ ատենաբանութիւն արաւ....»

Ֆրանսիացու կամ Ֆրանսուհու համար մինիստրի հետ ազգական լինել, մինիստրի հետ ծանօթ լինել, կամ նոյն իսկ մինիստրի ներկայութեամբ խօսել,—դա ամենամեծ պատիւ է։

Բայց իմ աղախնու պատկառանքը դէպի ինձ հասաւ իր գագաթնակէտին, երբ մի օր իշխան Լուսինեան (նախկին Ամբրոսիոս վարդապետ Գալֆայեան), վերադարձնելով ինձ իմ վիզիտս և ինձ տանը չը գտնելով՝ թողեց դռնապանին իր այցետոմսը։ Պէտք է տեսնէիք թէ ինչ պատկառանքով և ջերմեռանդ երկիւղածութեամբ պառաւ աղախինս ներս բերեց սենեակս, երբ ես երեկոյեան տուն վերադարձայ, յիշեալ այցետոմսը, որի վրա տպված էր Ֆրանսերէն լեզուով Guy de Lusignan, prince royale de Chypre, de Jérusalem et d'Arménie.

Կարող էք երևակայել թէ ինչ կարծիք ունէին իմ մասին դռնապանն ու նրա ամուսինը, տեսնելով որ արքայական իշխաններն անգամ ինձ այցելութիւն են անում....

Մի օր ես պէտք է այցելութիւն գործէի մի շատ յայտնի Ֆրանսիացի գիտնականին և պետական մարդուն։ Ի դէպ պէտք է ասեմ, որ Պարիզում ամենքը շատ վաղ են զարթնում ու շատ վաղ ընդունում հիւրերին, այնպէս որ առաւօտեան 9 ժամին կարելի է արդէն այցելութիւն անել նոյն իսկ ամենաբարձր հասարակական դիրք ունեցող մարդուն։ Ժամը $8^1/_2$-ին կանչում եմ, ուրեմն, մի ֆիակր և պատուիրում եմ նրան տանել ինձ նշանակված հասցէով....

Կառապանս, ինչպէս ինձ թվաց, առանձին ուրախութեամբ թնդացրեց օդը իր մտրակով և քշեց իր ձին։ Ես վարձել էի նրան յիշեալ գիտնականի մօտ (որը շատ հեռու էր կենում) միայն գնալ ու գալու համար, բայց այնպէս պատահեց, որ գիտնականը պահեց ինձ իր սենեակում, ինձ հետ խօսակցելով, մօտ 3 ժամ.... Դուրս գալով նրա տնից, ես կարծում էի կառապանի դըժգոհ դէմքը տեսնելու, բայց որքան զարմացայ, երբ ընդհակառակն կառապան-քաղաքացու դէմքին տեսայ մի բարեսիրտ ժպիտ և լսեցի նրա բերանից հետեւեալ ներողամիտ խօսքերը. «Դուք շատ ուշացաք, պարոն, հիմա, ի հարկէ, պէտք է աւելի շատ վճարէք.... բայց ոչինչ, մի կերպ կը յարմարվենք....

—Ի հարկէ, պատասխանեցի ես։

—Պարզ բան է որ այդ տեսակ երևելի անձնաւորութեան հետ խօսելով մարդը ժամանակին չի նայի,—շարունակեց արդարացնել ինձ կառապանս, ես էլ գիտեմ որ նա այնպէս ճարտար կերպով է խօսում, որ կարելի է յափշտակվել.... Vous savez, նա երևելի մարդ է, նա մի ժամա-

վարվել ամենքի հետ և ի մի համախմբելով իր աշխատակիցներին՝ գործը աջողութեամբ առաջ էր տանում։ Չը թւելով բոլոր նրա արած ծառայութիւնները, կանգ կառնեմ մի քանիսի վրա, որոնք իրաւացի կերպով կարող են ռուսաց գրականութեան փառք և պատիւ լինել, որոնք ռուսաց կեանքում մի ամբողջ էպօխա են կազմում։ 1839 թ., ժողովելով իր շուրջը ռուսաց գրականութեան ամենալաւ ոյժերը, նա սկսում է հրատարակել «Отечественныя Записки» ամսաթերթը, որը աջող և անընդհատ շարունակվում է 45 տարի. այդ ամսաթերթը, խօսքի լայն նշանակութեամբ, առաջինն էր Ռուսաստանում, որովհետև նրա դադարումից նրան փոխարինողը չը կայ։ 1863 թ. խմբագրութեան իրաւունքները տալով ուրիշներին ինքը—Կրաեվսկին սկսում է հրատարակել մի ուրիշ թերթ—այն է «Голосъ» օրաթերթը. այդ թերթը ռուսաց ինտելիգէնցիայի ամենալաւ մասի ձայնն էր և մի և նոյն ժամանակ Ալէքսանդր II կայսրի բարեփոփոխութիւնների խելական արձագանքը։ Լինելով ազատամիտ, դրական համոզմունքների տէր և հետևողական, նա անխնայ պախարակում էր ռուսաց կեանքի կեղտոտ կողմերը, աննորմալ, վատ և վնասակար հասարակական երևոյթները, մի խօսքով այն բոլորը, ինչ կարող էր արգելք լինել ռուսաց առաջադիմութեանը։ 1883 թ. ստիպված լինելով թողնել գրականական գործունէութիւնը նա, ինչպէս դումայի ձայնաւոր և ուսումնարանական մասնաժողովի նախագահ, իր ամբողջ ուշադրութիւնը դարձրեց Պետերբուրգի մանուկների կրթութեան վրա. Նրա շնորհով է, որ այժմ մայրաքաղաքս ունի մի քանի հարիւր (250) տարրական ուսումնարաններ 15.000 աշակերտներով, որոնց վրա քաղաքը ծախսում է տարեկան կէս միլիօն....

Ինչպէս խմբագիր և հրատարակիչ վերոյիշեալ երկու թերթերի, Կրաեվսկի մեծ հեղինակութիւն ունի ռուսաց հասարակութեան մէջ. հազիւ թէ այժմ գրականական գործիչ լինի, որը նրա հետ գործ ունեցած չը լինի և այդ պատճառով նրա անունը կապված է Բէլինսկիի, Նէկրասովի, Շչէդրինի և միւս ռուսաց կլասիկների հետ, այժմեան սերունդը դաստիարակված է յիշեալ թերթերով, որոնցով նմանապէս կը դաստիարակվեն նոր սերունդներ։ Կրաեվսկիի հեղինակութիւնը այնքան մեծ է, որ մինչև անգամ գիմնազիօնների 2—3 դասատան աշակերտները, անցնելով «Լիտէյնիյ» պրօսպէկտով, ցոյց են տալիս հանգուցեալի տունը ասելով՝ «ահա Կրաեվսկիի տունը, որտեղ ապրում էր Նէկրասով կամ մի ուրիշը»։

Եւ այսօր ռուսաց հասարակութիւնը պիտի տար իր վէրջին հրաժեշտը իր լրագրութեան նահապետին, որը ծառայել է նրան աւելի քան 1/2 դար, ինչպէս ռուսը ասում է «вѣрой и правдой». Չը նայելով ամառ ժամանակվայ, երբ քաղաքի ինտելիգէնտ մասը սաստիկ սակաւ է լինում, կրկին բաւականաչափ ժողովուրդ կար։ Յուղարկաւորութեան ժամանակ կարելի էր տեսնել գրականութեան, լրագրութեան և զանազան արքունական և հասարակական հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչներին, բարձր աստիճանաւորներին և շատ ուրիշներին։ Թաղմանը ներկայ էր քաղաքիս տարրական ուսումնարանների մի մասը, 3—4.000 հոգու չափ։ Բազմաթիւ պսակները առանձին կառաֆալկայով էին տարվում։ Դամբանական ասեցին Գրադովսկի, Սէմեօնով, մի վարժուհի և մի հրէայ խմբագիր։

Սէմեօնովը խօսեց քաղաքի վարչութեան կողմից. «Կրաեվսկին ղեկավարվում էր 2 իդէայով. առաջինը՝ որ ուսումնարանը պիտի լինի ձրի, նա պիտի տայ, և ոչ թէ ծախի ուսումը, երկրորդը՝—թէ կը գայ այն օրը, երբ չի լինի ոչ մի անգրագէտ»։ Վարժուհին, ինչպէս տարրական ուսումն. վարժուհիների ներկայացուցիչ, ասեց, թէ հանգուցեալը նրանց համար եղել է հայր, խորհրդակից և աջակից և վերջացրեց այդ խօսքերով՝ «քեզ ասում ենք ոչ թէ մնաս բարև, այլ ցտեսութիւն»։—Վերջը հրէայ խմբագիրը խօսեց այն պաշտպանութեան մասին, որը ցոյց է տւել «Голосъ» թերթը հրէաներին, հրէաների յայտնի հարցի ժամանակ։ Ժամի 4-ն էր, որ ժողովուրդը յուզված սկսեց ցրվել։

Ա.

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

Օգոստոսի 16-ին

«Մշակի» 88-րդ համարում հաղորդել էինք, որ կամենում էին մեր օրիորդաց դպրոցի համար հոգաբարձուներ ընտրել, բայց այդ ընտրութիւնը գլուխ չեկաւ, որովհետև յայտարարված օրը եկեղեցիներում ժողովուրդ չէր հաւաքվել, անտեղեակ լինելով թէ պէտք էր հոգաբարձուներ ընտրէն.... Երբ ընտրութիւնը յետաձգեցին միւս կիրակի, ընթերցողներին յայտնի ապօրինի կերպով կատարեցին պատգամաւորների ընտրութիւնը։ Կանօնադրութեան համաձայն, երբ երկրորդ անգամ ժողով է լինում և ընտրութիւն չէ կայանում կամ ապօրինի կերպով է կատարվում, այլ ևս անկարելի է երրորդ անգամ հաւաքվել։ Բայց Այվազեան եպիսկոպոսը թոյլ տուեց երրորդ անգամ հաւաքվել և պատգամաւորների ընտրութիւնը անել ամսիս 13-ին, իսկ հոգաբարձականը՝ ամսիս 15-ին։ Այդպէս էլ եղաւ։ Ընտրվեցին երկու հոգաբարձու և երկու անձինք փոխանորդ։ Հոգաբարձուներն են՝ Դ. Քալանթարով և Բ. Սարիբէգով, անձփոխանորդներն են՝ Ս. Իսրաշեան և Մ. Խանդամիրեան։ Օրինաւոր կերպով կատարվեց ընտրութիւնը, թէ ապօրինի,—այդ մասին չենք խօսում, մի քանի հանգամանքներ ի նկատի ունենալով.... Իսկ աջող է ընտրութիւնը, թէ ոչ,—դրա մասին դարձեալ լռութիւն ենք պահպանում. մօտիկ ապագան այդ շատ լաւ ցոյց կը տայ։ Միայն այս պէտք է յիշենք, որ նորընտիր հոգաբարձութիւնը պէտք է դպրոցի համար 2.000 րուբլի գտնէ, որովհետև ուսումնարանի համար ծախս հարկաւոր է 3.600 ր., իսկ եկամուտ, որ կայանում է միայն թօշակագրամի մէջ, 1.600 ր. է։ Մինչև այժմ օրիորդական դպրոցին օգնում էր թեմական դպրանոցը, իսկ այսուհետև, կանօնադրութեան համաձայն, պէտք է ինքը հասարակութիւնը հոգայ իր դպրոցի համար։ Որտեղից պէտք է նորընտիր հոգաբարձութիւնը գտնէ 2.000 ր. դէֆիցիտը,—Ալլահն է իմանում։ Միայն «մեզր-մեզր» ասելով բերան չի քաղցրանայ....

Շրջակայ գիւղերում ներկայումս «գիւղդարան» կոչված վարակիչ հիւանդութիւնը սարսափելի կերպով զոհեր է տանում։ Կան տներ,—և դրանց թիւը քիչ չէ,—ուր այդ հիւանդութիւնը 2—3 զոհ է ունեցել։ Կարելի է երևակայել խեղճ, անտէր գիւղերի դրութիւնը և սարսափանքը.... Իսկ այդ գիւղերի համար նշանակված բժիշկը այստեղ ժամանակ է անցկացնում....

Լսում ենք, որ մեր թեմական դպրոցում վեցերորդ դասարան բանալու համար, կամենում են փակել առաջին և երկրորդ պատրաստականները, որ ծախսը չաւելանայ։ Մեր կարծիքով դա միանգամայն վնասակար մտադրութիւն է, ահա թէ ինչու։ Առաջինը՝ ամենաշատ աշակերտներ լինում են պատրաստականներում. անկարելի է մի ութ աշակերտի համար փակել երկու պատրաստականները, ուր լինում են մօտաւորապէս 100—120 աշակերտ։ Երկրորդ՝ այն երեխաները, որոնք պիտի մտնէին առաջին պատրաստականը, պիտի շատ վնասվեն, որովհետև պատրաստականը չը տեսնելով, ստիպված պէտք է մտնեն մասնաւոր դպրոցները, իսկ այդ «ուսումնարաններում» զանազան տիրացուներ փչացնում են մանուկներին։ Երրորդ՝ ինչ պիտի անեն երկրորդ պատրաստական փոխվածները և այնտեղ մնացածները. ճարահատեալ կը մտնեն դարձեալ մասնաւոր ուսումնարանները, ուր, ինչպէս վերև ասեցինք, կը փչանան մանուկները։ Եթէ միջոց չը կայ վեցերորդ դասարան բանալու, լաւ է չը լինի, քան թէ վեցերորդ բանալու համար երկու պատրաստականները զոհվեն, որոնց գոյութիւնը կարևոր է։ Երբ միջոց կը լինի, այն ժամանակը թող բանան վեցերորդ դասարան. կամ եթէ ուզում են անպատճառ բանալ, թող միջոցներ գտնեն. ինչ կը նշանակի առաջ գնալու համար, երկու քայլ էլ յետ գնալ....

Այվազեան եպիսկոպոսը այսօր պիտի գնայ էջմիածին։

***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Այս րօպէիս գտնվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ յայտնի անգլիական թղթակից, պ. Ֆիջերալդ (Fitzgerald), որը մի լրագրի խմբագրութեան կողմից ուղարկված է եղել Թիւրքաց Հայաստան, այնտեղի քրիստոնեաների դրութիւնը ուսումնասիրելու համար։ Պարոնը երկու ամիս Հայաստանում մնալուց յետոյ, այժմ անցնում է Կ. Պօլսի վըրայով և կրկին ուղևորվում է Լօնդօն։ Պարոնը մի քանի տարի առաջ Եգիպտոսից Անգլիա վերադարձած լինելով, մի շարք դասախօսութիւններ կարդաց Եգիպտոսի մասին անգլիական այլ և այլ քաղաքներում։ Մենք լըսում ենք, որ նա այժմ արդէն հրաւէր է ստացել իր հայրենիքի ուսումնական ընկերութիւններից, Անգլիա վերադառնալուն պէս այլ և այլ քաղաքներում բազմաթիւ դասախօսութիւններ կարդալ Թիւրքաց Հայաստանի մասին։

—

Մեզ հաղորդում են, որ մի քանի շաբաթ առաջ Երզրումի շրջականերում բաւական զգալի երկրաշարժ է եղել, այնպէս որ այդ քաղաքից ոչ հեռու գտնված հայ անուն կրող, բայց մահմետական ազգաբնակութիւն ունեցող Խնձորիկ գիւղը կործանվել է այդ երկրաշարժի ժամանակ։ Գիւղը գտնվում էր մի սարի ստորոտում, որը երկրաշարժի հարուածից փլելով, հողով և քարերով ծածկել է յիշեալ գիւղը, կատարելապէս թաղելով գիւղի 219 հոգի բնակիչներին։ Գիւղի մէջ կային և մի քանի հոգի հայ բնակիչներ։ Այժմ կարդում ենք ֆրանսիական «National» լըրագրում, որ Թորթումի շրջանում երկրաշարժի հարուածները շարունակվում են և կործանված Խնձորիկ գիւղից ոչ հեռու գտնվող երկու ուրիշ գիւղերին նմանապէս մեծ վտանգ է սպառնում։

—

Անգլիական «Daily News» լրագիրը զայրացած է այն անտարբերութեան պատճառով, որով եւրօպական ազգերը վերաբերվում են դէպի Թիւրքաց Հայաստանի քրիստոնեաների անմխիթար վիճակը։

—

Քութայիսի նահանգի Լայլաշ գիւղից մեզ գըրում են. «Այս գիւղաքաղաքը գտնվում է Քութայիսից 75 վերստ հեռու, ունի ամեն տեսակ յարմարութիւն կեանքի համար. սրա օդը գոված է մինչև անգամ զանազան գիտնական ճանապարհորդներից և բժիշկներից։ Ցեղացի վրաց ազգաբնակութիւնը ունի մի կանոնաւոր ուսումնարան և փառաւոր եկեղեցի, իսկ տեղիս հայերը զրկված են ամեն տեսակ յարմարութիւնից, և ունեն նկուղի պէս մի փայտաշէն եկեղեցի, և այն էլ սպառնում է՝ այսօր կամ վաղը պիտի քանդվի։ Ասում են, որ արդէն 3 տարի է, որ հայերը յատակագիծը պատրաստելու համար՝ բարեկարգչին փող են տուած, և այսքան ժամանակամիջոցում ոչ եկեղեցու յատակագիծն են ստացել և ոչ մի պաշտօնական կարգադրութիւն»։

—

Երևանի թեմի դպրոցների մասին Երևանից մեզ գրում են հետևեալը, «Ահա մօտենում է ուսումնական տարին, հետևապէս մեր եկեղեցական-

---

նակ մինիստր է եղել....» Եւ քշելով իր ձին, կառապան-քաղաքացին իր նստարանից անդադար շուռ էր գալիս իմ կողմը և շարունակում էր բացատրել ինձ հռչակաւոր գիտնականի և պետական մարդու արժանաւորութիւններն ու ազգին նրա մատուցած ծառայութիւնները....

—Գիտեմ, բոլորը գիտեմ, պատասխանում էի ես, գնացէք շուտով, եթէ ոչ՝ կուշանանք։

Տուն հասնելով ես հարցրի ազգասէր կառապանից թէ որչափ պարտ եմ դրան, հաւատացած լինելով, որ նա ինձանից մի 6 կամ 7 ֆրանկ կը պահանջի։

—Է՛հ, մի 5 ֆրանկ տուեցէք, բաւական կը լինի, պատասխանեց նա։

Քաղաքացի-կառապանս երևի հարկաւոր-համարեց փոքր ինչ զիջում անել ինձ, մտածելով որ չէ կարելի զիջում չանել մի մարդու, որը ծանօթ է այդպիսի երևելի մարդկանց հետ...

Այստեղ հարկաւոր եմ համարում յիշել ֆրանսիացու և մի այլ յատկութեան մասին. Ֆրանսիացին իր հայրենիքից դուրս, առհասարակ, ոչինչ չէ ճանաչում և ոչնչով էլ չէ հետաքրքրվում։ Ես, ի հարկէ, չեմ խօսում բացառութիւնների մասին, այնպիսի աշխարհահռչակ գիտնականների կամ նշանաւոր գրողների մասին, ինչպէս Ժիւլ Սիմօն, Անատօլ Լըրուա-Բօլիէ, Բարթելեմի Սէնտ-Հիլէր, Ռատիզբօն. Հէնրի դը-Բօրնիէ, Ժիւլ Լըրմինա, Ֆրեդրիկ Պասի, Ժիւլ Կլարըտի և այլն,—բայց ինտելիգէնցիային պատկանողների մեծ մասը ոչ թէ միայն թէրի հասկացողութիւն ունեն օտար երկիրների մասին, բայց չեն էլ հետաքրքրվում ուրիշ երկիրների և օտար ազգերի մասին ճիշդ տեղեկութիւններ ձեռք բերելու։ Մինչդեռ կօնգրէսի շվեդացի, շվէյցարացի, հօլլանդացի, աւստրիացի, դանիացի, բելգիացի անդամները ինձ անդադար հարց ու փորձ էին անում Թիֆլիսի, Կովկասի, Հայաստանի և հայերի մասին, խընդրում էին ինձանից թոյլտւութիւն իմ ղեկուցումս իրանց լեզուով արտատպելու, խնդրում էին ինձ, երբ Թիֆլիս վերադառնամ, ուղարկել նրանց անունով որ և է նիւթեր, բրօշիւրներ, գրուածներ հայերի մասին,—կօնգրէսի բուն ֆրանսիացի անդամներից շատ քչերը հետաքրքրվում էին մեր երկրով և մեր երկրի ազգութիւններով և երբ խօսք էր ընկնում Կովկասի կամ Հայաստանի վրա, ֆրանսիացիներից շատերը նոյն իսկ իրանց տգիտութիւնն էին ցոյց տալիս մեր երկրի և մեր ժողովրդի մասին։

Երբէք չեմ մոռանայ հետևեալ դէպքը։ Կօնգրէսի ֆրանսիացի անդամներից մէկը դիմում է ինձ միամիտ կերպով հարցնելով թէ ո՞րտեղ է գտնվում Հայաստանը։

Ես բացատրում եմ նրան պատմական Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը և իմ խօսքերը պարզելու համար աւելացնում եմ, որ Հայաստանի կենտրօնը կազմում է Արարատ սարը, մտածելով որ գոնէ այդ կտակարանական սարի անունը նա անպատճառ լսած կը լինի։ Բայց ո՜րքան էր իմ հիասթափումը, երբ իմ խօսակիցս զարմացած հարցրեց ինձ.

—Միթէ Արարատը Հայաստանումն է գտնվում....

Խեղճը երևի իր մանկութեան ժամանակ հին կտակարան էր կարդացել և հաւատացած էր, որ կտակարանական սարը ուրիշ տեղ չէ կարող գտնվել, եթէ ոչ կտակարանական երկրում, Պալեստինայում....

Կօնգրէսի անդամներից մի ուրիշը, մամուլի անդամների նախաճաշիկի ժամանակ, մի գլուխ խօսում էր, անդադար գովելով Ֆրանսիային և ամեն բան ինչ որ կայ Ֆրանսիայում։ Վերջը, երբ բերեցին մրգեր, պարօնը իր շովինիզմը, իր թթու ազգասիրութիւնը այնտեղ հասցրեց, որ սկսեց մեզ բոլորիս հաւատացնել որ Ֆրանսիական խաղողի և ֆրանսիական դեղձերի նման մրգեր չը կան աշխարհիս երեսին։

Այստեղ ես ու մի սպանիայի ծանօթս չը համբերեցինք։ Սպանիացին վրդովվեց և սկսեց ապացուցանել Ֆրանսիացուն իր հայրենիքի մրգերի առաւելութիւնը, իսկ ես դիմելով ազգասէր Ֆըրանսիացուն ասեցի նրան.

—Յարգելի պարօն, մենք թողնում ենք ձեզ ձեր քաղաքակրթութիւնը, ճանաչում ենք ձեր մտաւոր կեանքի առաւելութիւնը, ընդունում ենք որ դուք բոլոր ազգերի վրա յաղթող էք հանդիսանում ձեր գրականութեամբ, ձեր տեխնիկական ուսմամբ, ձեր հրաշալի արդիւնագործութիւններով, ձեր գեղարուեստով,—բայց գոնէ թողեցէք մեզ մեր հրաշալի մրգերը. եկէք մի օր մեր երկիրը և ինքներդ կը համոզվէք որ Արարատեան դաշտի մրգերի՝ խաղողի և դեղձի նման մրգեր չը կան ամբողջ աշխարհիս երեսին և նրանց հետ անկարող են համեմատվել ձեր ֆրանսիական անհամ դեղձերն ու թթու խաղողը։

Գրիգոր Արծրունի

ԱՆՊՏՈՒՂ ԾԱՂԻԿ

—

Գիշեր էր։ Զարդարեանը նստած էր իր առանձնարանի բաց պատուհանի առաջ։ Վարունգի, ալլօրու և փաթաթուկի կանաչ տերևները, գոյնզգոյն ծաղիկները և քնքոյշ բները իրար հետ խճըճված պատուհանի առաջ մի խտահիւս և գեղեցիկ ցանց էին կազմել, որի միջով հազիւ նշմարվում էր պայծառ և համրաքայլ լուսինը։ Պատուհանը բացվում էր պարտիզի վրա։ Կակղի և սօսի ծառերի մեղմ սօսափիւնը, ներքևից հոսող առուակի մեղամաղձիկ կարկաչիւնը, գիշերային մութը, նիրհող բնութեան վեհ լռութիւնը, լուսնի անփրդով միանման դէմքը մի տեսակ թախծութիւն էին բերում մարդու վրա։

Զարդարեանը նստած էր տխուր, թախծալի աչքերը դէպի լուսինը դարձրած, կարծես նրա անշարժ դէմքի մէջ կարդում լինէր անցած օրերի յիշատակները։

Ո՜հ, ինչե՜ր կը տար նա, եթէ կարողանար յետ

ծխական դպրոցներն ևս պէտք է աշխատեն օր առաջ կանոնաւորվել և ամենայն պատրաստականութեամբ դիմաւորել նոր ուսումնական տարուն: Բայց արդեօք մեր ուսումնարանները փոքր ինչ եռանդ ցոյց են տալիս այդ բոլորի համար. մենք հաստատապէս կասենք,—ոչ: Եւ իրաւ, նոր կազմած ծրագրով մեր ծխական դպրոցները պէտք է նոր հոգաբարձութիւն ընտրեն, բայց հաստատ տեղեկանում ենք, որ մեծ մասը չեն ընտրել: Հայ ուսուցիչները անվճռական կերպով այս ու այն կողմն են դիմում իրանց համար տեղ գտնելու, բայց երկար սպասելով պատասխան չեն ստանում, և իրաւ, ումից ստանան, քանի որ դպրոցների մեծ մասը հոգաբարձութիւն չունի, ում պէտք է պատասխանի նրանց,—ոչ ոք: Շատ ուսուցիչներ դեռ ևս ամառվայ ռոճիկը չեն ստացել և ուրիշ տեղ էլ չեն համարձակվում գնալ ուսուցչութեան համար, որովհետև կարող են զրկվել իրանց այդ չարչարանքով ձեռք բերած ռոճիկից: Մեր դպրոցները այս րոպէիս ներկայացնում են անտէր աւերակներ. շատ տեղ ուսումնական տարին փակվելով, դպրոցներն էլ նրա հետ փակվում են և ամբողջ երեք ամիս ոչ ոք սիրտ չէ ցաւեցնում ներս մտնելու և նայելու թէ ինչ դրութեան մէջ են նրանք: Ամառը անձրևներ են գալիս. շատ անգամ բոլոր ջուրը կտրից ներս է լցվում, միւս կողմից ապակիները կոտրված լինելով քամին առատ քանակութեամբ փոշի է լցնում և այդպիսով ուսումնարանի յատակը ծածկված է լինում տիղմի հարուստ շերտերով: Իսկ գիւղերում պատահում է հետևեալը. հեղեղ է գալիս, ամեն մարդ աշխատում իր տունը պաշտպանել հեղեղի աւերմունքից, բայց ուսումնարանի վրա ոչ ոք չէ մտածում. կարծէք թէ դա էլ ժողովրդի տունը չէ, և այսպիսով պատահում է, որ մի աղքատ գիւղ վերոյիշեալ անհոգութեամբ զրկվում է իր միակ ուսումնարանից: Այդ աստիճանի անհոգութիւն բոլորովին կարող է սպանել դպրոցների ապագան»:

—

Այսօր մեր ստացած անգլիական լրագիրները նկարագրում են Լոնդոնում տեղի ունեցած մի մեծ միտինգ (ժողով), որտեղ ի միջի այլոց Կէնտըրբըրիի արքեպիսկոպոսն էլ ատենաբանութիւն արաւ Թիւրքաց հայերի վիճակի մասին: Անգլիական լրագիրները վկայում են, որ ատենաբանը պերճախօս կերպով փաստաբանել է Թիւրքաց հայերի դատը: Բայց անգլիական լրագիրներից մէկը, «Stock Exchange» լրագիրը, դժգոհ է արքեպիսկոպոսի ճառից: Լրագիրն ասում է, որ իր կարծիքով արքեպիսկոպոսի մարդասիրութիւնը պէտք է ուղղված լինէր նախ Անգլիայում բնակվող թշուառների վիճակը թեթևացնելու վրա, և ապա անգլիացիք մտածէին հեռու Հայաստանի թշուառ բնակիչների մասին:

—

Խարկովի համալսարանը, ինչպէս հաղորդում են հարաւային Ռուսաստանի մի քանի լրագիրները, այս տարի մի տեսակ ճգնաժամի մէջ է: Ոչ մի տարի այդ համալսարանը մտնել ցանկացողների թիւը այնքան փոքր չէ եղել, որքան այս տարի: Բացի դրանից համալսարան մտնելու համար խնդիրք ներկայացնողներն էլ, շատ քիչ բացառութեամբ, բժշկական ֆակուլտետն են ուզում մտնել, և ցանկութիւն չունեն պատմական-լեզուագիտական կամ իրաւաբանական ֆակուլտետները մտնելու:

—

Լոնդոնից, օգոստոսի 15-ից «Հիւսիսային գործակալութիւնը» հեռագրում է մայրաքաղաքի լրագիրներին հետևեալը. «Գլադստոնը հաղորդեց «Daily News» լրագրի խմբագրութեանը այն բոլոր թրքական հարստահարութիւնների մանրամասնութիւնները, որոնք տեղի են ունենում Հայաստանում, և որոնց մասին նրան տեղեկացրել են հաստատ աղբիւրներից: Դրան կցած իր նամակում Գլադստոն ասում է. «Դաշնագրի զօրութեամբ Անգլիան իրաւունք ունի պահանջել Սուլթանից՝ վերջ տալու այդ հարստահարութիւններին և անմիջապէս պատժելու յանցաւորներին»: Գլադստոն աւելացնում է, որ անգլիական կառավարութիւնը մտադիր է լրջօրէն հետաքննել այդ գործը»:

—

Մի քանի ժամանակից ի վեր Թիֆլիսում սկսել են յաճախ երևալ կեղծ արծաթի փողեր: Այս օրերս ոստիկանութիւնը գտել է, որ կեղծ փողերը կտրում էին Մէյդանից ոչ հեռու գտնվող մի տան մէջ, որտեղ և գտել են թէ գործիքներ և թէ մի քանի հատ կեղծ դրամներ: Իսկ փող կտրողներն են, ինչպէս հաղորդում են տեղական ռուս լրագիրները, երևանցի Գէորգ Օհանիսեան և Նախիջևանցի Ասատուր Մազոեանց: Երկուսն էլ բռնված և բանտարկված են արդէն:

—

Պետերբուրգում բացվող կանանց՝ բարձրագոյն կուրսերի նոր ծրագրից, ինչպէս հաղորդում են Պետերբուրգից, վճռված է դուրս գցել բնական գիտութիւնների դասախօսութիւնը:

—

Մեզ հաղորդում են, որ Էջմիածնում հրատարակած դպրոցական կանոնադրութեան մէջ մի քանի միմեանց հակասող այնպիսի յօդուածներ կան, որոնք շատ տարաձայնութիւններ և դժուարութիւններ կարող են առաջ բերել գործադրութեան ժամանակ: Այսպէս օրինակ, այդ կանոնադրութեան մի յօդուածով վարժապետների և վարժուհիների վարձելը յանձնվում է աւագ-վարժապետներին կամ աւագ-վարժուհիներին, իսկ մի ուրիշ յօդուած տնօրինում է, որ ուսուցչութեան պաշտօն ձեռք բերել ցանկացողները խնդիրքով պէտք է դիմեն թեմական առաջնորդներին:

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են, «Երէկ, ամսիս 20-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, մեր բանաստեղծ Գամառ-Քաթիպան այստեղից գնաց դէպի Վաղարշապատ: Երևանի ինտելիգենտ դասակարգը և երիտասարդութիւնը բոլորովին անտարբեր վերաբերվեցին դէպի հռչակաւոր բանաստեղծը: Դա պատիւ չէ բերում երևանցիներին»:

—

Թիֆլիս եկած՝ օգնութեան կարօտ զէյթունցիների օգտին, որոնց մասին մի քանի խօսք գրեցինք մեր լրագրի № 94-ի մէջ, ստացանք պ. Հայրապետ Ցապտապեանցի ձեռքով մի խումբ մարդկանց մէջ հանգանակած 7 րուբլի: Նուիրողները խոհարարներ են.—այդ պատիւ է բերում նրանց:

—

Մեզ գրում են ԵՐԵՒԱՆԻՑ. «Անցեալ կիրակի, գիշերը, մի քանի անյայտ մարդիկ մտնում են այստեղի կօնսիստօրիան, և գանձարանի դուռը բաց անելով, տանում են մօտաւորապէս 5—600 րուբլի դրամ և 500 րուբլու կուպօն: Յայտնի չէ թէ ինչպէս են մտել և ինչպէս են դուրս եկել աւազակները. ոչինչ հետքեր դեռ չեն գտել: Այդ գիշերը գողերը վաճառականներից մէկի խանութն են մտնում առաստաղի լուսամտից, լուսամուտի երկաթը կտրելով՝ պարանով իջնում են ներքև, գանձարանի դուռը բաց են անում, որի բանալին կորել էր մի քանի օր առաջ, և տանում են 850 րուբլի փող»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ

Արդէն ընտրողական նախապատրաստութիւնները Ֆրանսիայում սկսված են, և ամբողջ երկրի մէջ սկսվում է ընտրողական շարժում: Պարլամենտական ընդհանուր ընտրութիւնները տեղի կունենան սեպտեմբերի 17-ից: Այս անգամի ընտրութիւնները, պէտք է ասել, հանրապետութեան համար առանձին նշանակութիւն ունեն, և տարբեր հանգամանքների մէջ են կատարվում:

Միապետականները համարեա արդէն ասպարիզից հեռացել են. բուլանժեան կուսակցութիւնը, որը մի քանի տարուց ի վեր ջուր էր պղտորում, արդէն մեռելութեան է դատապարտված այն վճռի շնորհով, որը կայացրեց բարձրագոյն ատեանը, հիմնվելով անհերքելի փաստերի վրա: Այդ վճիռը բաւական ազդեց հասարակական կարծիքի վրա, և այժմ բուլանժեաններին մնում է միայն յիշել իրանց անցեալը, երբ խաբուսիկ յոյսերով էին ապրում, և յիշելով այդ անցեալը յետ քաշվել քաղաքական ասպարիզից:

Միւս կուսակցութիւնները որոշ կերպով հանդէս չեն գալիս հանրապետականների հետ մրցելու համար. նրանք իրանց մէջ ոյժ էլ չեն զգում առ այժմ հրապարակ գալու: Գուցէ արմատական կուսակցութիւնը կը կամենար իր ձեռքն առնել մինիստրութիւնը, սակայն այդ ձգտումը երբէք չէ կարող այնպիսի կռիւ առաջ բերել հանրապետականների և արմատականների մէջ, ինչ կռիւ որ տեղի է ունեցել հանրապետականների և միապետականների մէջ: Արմատականները և հանրապետականները շատ հարցերի մէջ միանում են, և դրանց պայքարը Ֆրանսիային երբէք չէ կարող այն վտանգը սպառնալ, ինչ վտանգ սպառնում էր միապետական կուսակցութիւնը՝ իր յայտնի ձգտումներով:

Ահա այսպիսի հանգամանքների մէջ հանրապետականները յոյս ունեն կատարեալ յաղթութիւն տանելու և ապահովելու հանրապետութիւնը իր հակառակորդների վերջին բեկորներից: Թէ Պարիզում և թէ գաւառներում ընտրողների մեծամասնութիւնը հանրապետական կուսակցութեան կողմն են. հանրապետականները մտադիր են ամեն տեղ իրանց կանդիդատներին դուրս բերել, այն էլ իւրաքանչիւր տեղում ոչ թէ մի, այլ մի քանի մարդկանց: Պարիզում համոզված են, որ առաջիկայ ընտրութիւնները հանրապետականներին կը տան անհամեմատելի մեծամասնութիւն:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Գերմանական կիսապաշտօնական մամուլը լուր է հաղորդում, որ մտադրութիւն կայ մեծացնելու զինուորական բիւջետը: Հաղորդելով այդ լուրը, նոյն մամուլը համակրութեամբ է վերաբերվում այդ ձգտմանը:

—Շաքիր փաշայի դէմ Կրիտէ կղզում արդէն դժգոհութիւններ են սկսվել: Նոյն փաշայի դէմ ինտրիգաներ են լարվում և Կ. Պօլսում.—հասկանալի է ուրեմն, որ նա երկար չէ կարող մնալ, իսկ նրա Կրիտէից հեռանալը առիթ կը տայ աւելի սաստկացնելու ապստամբական շարժումները:

—Իրլանդական յայտնի գործիչ Օ'Բրայն դատապարտվեցաւ ութ շաբաթվայ բանտարկութեան. նա մեղադրվում է այն բանի համար, որ գրգռել է կապալառուներին չը վճարել կապալադրամը:

—«Köln. Zeitung» լրագիրը համեմատելով ֆրանսիական և գերմանական զօրքը, այն միտքն է յայտնում, որ Գերմանիան պէտք է աւելացնի իր զօրքի թիւը, եթէ չէ կամենում յետ մնալ իր «պատերազմի ծարաւ» հարևանից: «Պատերազմի ծարաւ» հարևան յիշեալ լրագիրը Ֆրանսիային է անուանում: Միթէ պէտք է աւելացնել, որ լրագիրը չարաչար սխալվում է:

—Արտասահմանի մի քանի լրագիրներ խօսելով Աւստրիայի ազգաբնակութիւնների փոխադարձ յարաբերութիւնների մասին, աւելացնում են, որ եթէ պատերազմ յայտնվի Եւրոպայում, և եթէ այդ պատերազմին մասնակցի Աւստրիան, այն ժամանակ այդ պետութեան մէջ կը սկսվեն ներքին պատերազմներ:

դարձնել այդ օրերը, այդ՝ գեղածիծաղ յոյսերով և նախագծերով լի օրերը.... Միայն հինգ տարի, միայն հինգ տարի է անցել այդ օրերից և ինչ—ամեն ինչ կերպարանափոխվել, ամեն ինչ կորել է անդառնալի....

Այո, միայն հինգ տարի:

Զարդարեանը յիշեց համալսարանը, յիշեց իր բնակարանը, յիշեց իր ծաղիկներով ու կանաչով պատած լուսամուտը, յիշեց և այն արարածին, որի հոգածութեան առարկաներն էին այդ ծաղիկները: Տեսարանը նոյնն էր, ինչ որ և հիմա, բայց նոյնը չէր ինքը, նոյնը չէր կեանքը:—Նա այն ժամանակ էլ սիրում էր նստել պատուհանի առաջ և լուսնին նայելով ցնորքների թախծալի աշխարհն ընկել: Նա մտաբերեց և այն, թէ ինչպէս այդ րոպէներում յուշիկ քայլերով մօտենում էր նրան նրա կապտաչեայ Մարիան և քնքոյշ ձեռքը զգուշութեամբ նրա ուսին դնելով, հիացմայլ հայեացքով նայում էր նրա աչքերին, ժպտում էր մի հրեշտակային ժպիտով և մրմնջում՝

—Միշա, էլի հայրենիքիդ կարօտն ես առնում:

Նա ինքն էր նրան ասել, որ ամեն լուսնին նայելիս իր հայրենիքն է յիշում:

—Այո, իմ հրեշտակ, պատասխանում էր նա, նրա ձեռքերը իր ձեռքերի մէջ առնելով և համբուրելով: Այո, այդ լուսինը իմ մէջ միայն վշտալի յիշողութիւններ է կարողանում զարթեցնել: Այդ յատկութիւնն ունի իմ հայրենիքի լուսնեակը.—նա չէ ծիծաղում երբէք.—նա տեսել է այդ աշխարհի արիւնոտ անցեալը, տեսնում է ներկան և սևազգեստ հարսի նման միշտ վշտահար է ու տխուր....

—Դու էլ վարակվել ես քո հայրենիքի լուսնեակից,—միշտ խոհուն, միշտ տխուր և սակաւախօս.—կարծես աշխարհի բոլոր դարդերը քեզ են տուել, նկատում էր Մարիան, բայց նկատելով նրա յանդիմանողական հայեացքը շտապով աւելացնում էր:—Ներիր, ես գիտեմ, գիտեմ, իմ ազնիւ, իմ անձնուէր Միշա, գիտեմ, հաւանում եմ քեզ....

—Մի նախատիր ուրեմն:

—Ե՞ս, ես նախատեմ.—միթէ չես ամաչում. հազար անգամ չեմ ասել, որ ինչ թանգ է քեզ համար,—թանգ է և ինձ համար. ինչ տանջում է քեզ,—տանջում է և ինձ: Միթէ մոռացել ես իմ խոստումը:

—Կարելի է մոռանալ քո անձնուիրութիւնը, իմ հրեշտակ:

—Անձնուիրութիւն չէ, այլ պարտք, սիրելի Միշա,—միթէ քոնը դառնալով ես չեմ պատկանում այն աշխարհին, որի զաւակն ես դու: Միթէ այդ չէ պարտաւորեցնում ինձ ևս սիրել այդ երկիրը, գործել նրա համար, ծառայել նրան....

Սովորաբար այդպէս էր խօսում Մարիան: Նա չէր ստում, նա չէր կեղծում: Նա լրջօրէն պատրաստվում էր գնալ իր սիրելու հետ, գնալ մի օտար աշխարհ, գործել մի օտարազգու համար, գուցէ և զոհվել նրա համար:—Այդ սէրն էր նրան թելադրողը, անկեղծ և անշահ սէրը:

Իսկ Զարդարեանը:—Նա ևս պատրաստվում էր: Նրան կանչում էր մի վեհ գործ: Նա հաւատում էր ապագային, նա յուսով էր, նա անընդհատ նախագծեր էր կազմում: Նրա ամեն մի մտքի, ամեն մի որոշմունքի մէջ նշմարվում էր համոզմունք, եռանդ և վճռականութիւն:

Անցել է միայն հինգ տարի:

Զարդարեանը պսակված է, բայց Մարիան չէ նրա կինը: Նա հայրենիքումն է, բայց ոչ այնտեղ, ուր ենթադրում էր առաջ: Նա գործում է, բայց այդ այն նախագծած ու տարիներով փայփայած գործը չէ:

—Նա աւարտելով ուսումը վերադարձաւ հայրենիք, պատուիրելով Մարիամին պատրաստ լինել և իր նամակը ստանալուն պէս գալ իր մօտ:

—Վերջապէս մենք կը հասնենք մեր նպատակներին, բացականչեցին երկուսն էլ, գրկվեցան, համբուրվեցան, և շուտ տեսութիւն մաղթելով բաժանվեցան իրարից:

Զարդարեանը վերադարձաւ հայրենիք: Գործ չը կարողացաւ գտնել, ընկաւ ծախող հանգամանքների մէջ, տեսաւ իրական կեանքի անճոռնի դէմքը՝ իրան թոյլ զգաց, յուսահատվեց, զզուեց, թուլացաւ, մոռացաւ իր ցնորքները և երբ ուշքի եկաւ՝ արդէն պսակված էր, նիւթապէս ապահոված և լաւ պաշտօնի մէջ: Եւ այդ բոլորը միայն հինգ տարվայ մէջ Այո, այդպէս շուտ, և այնպէս անզգալի ու անսպասելի կերպով, կարծես ինքն իրան, առանց նրա գիտութեան ու կամքի եղաւ այդ բոլորը, իսկ ինչ եղաւ Մարիան.—Զարդարեանը չը գիտէ. նա տեղեկութիւն չունէ, գուցէ ճիշդ է այն լուրը, թէ նա բարակացաւ ընկաւ ու մեռաւ....

Զարմանալի բան՝ նա լալիս է, կարծես մի երեք տարեկան երեխայ լինի: Միթէ արժէ:—Արդէն ամբողջ հինգ տարի է անցել այդ բոլորից յետոյ: Միթէ բաւական չէ այդ ժամանակամիջոցը մոռանալու համար սէրը, իդէալները, ձըգտումները.... Ծնող մայրն անգամ իր սիրելի թաղմանից հինգ տարի յետոյ այլ ևս չէ լալիս, իսկ նրան ինչ է պատահել,—միթէ նա թաղել է աւելի թանգագին բան, միթէ նրա ցաւը աւելի անճար է.... Նա շարունակում է լալ և ինչպէս անմխիթար: Նա լալիս է և աչքերը՝ ձեռքում սեղմած վարունգի դեղին ծաղկին ձգած, մրմնջում՝

—Դու էլ վայր ընկար.... դու էլ ես անպտուղ.... Այո, ճիշդ ինձ նման.... ես էլ ընկայ.... Ես էլ եմ անպտուղ....

Նա լալիս է. իզուր չէ նրա լացը—նա զգացել է իր ոչնչութիւնը, իր անպտուղ լինելը, իսկ չը կայ ուրիշ զգացմունք աւելի վիրաւորիչ, աւելի ծանր: Ապրել և զգալ, որ դա կեանք չէ, ինչ կարող է լինել սրանից կծու: Խիղճը տանջում է նրան, բայց ինչ օգուտ.... Վարունգի անպտուղ ծաղիկը արդէն ոչնչացել էր նրա ձեռքում. նա տրորեց և դէն ձգեց նրան....

Թաղէ

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Նորերս Վիէննայում, պրոֆէսօր Վիրխովի նախագահութեամբ, բացվեց գերմանական անտրոպոլոգիական ընկերութեան ընդհանուր ժողովը: Ժողովը բացելով, պրոֆէսօր Վիրխով իր ուրախութիւնը յայտնեց անտրոպոլոգիայի արած առաջադիմութեան մասին արտասահմանում: Ապա ժողովի անդամներից պրոֆէսօր Շաֆհաուզէն խօսեց գանգաբանութեան մասին: Մարդկային գանգից կարելի է իմանալ մարդու ոչ միայն տարիքը, սեռը և ցեղը, այլ և հասակի, մկանունքների ոյժի զարգացումն, մտաւոր ընդունակութիւնը և այն ժամանակաշրջանը, երբ մարդն ապրում էր: Այդպէս օրինակ, շատ յանցաւորներին ճանաչում էին գանգից: Ծնօտի ձևից եզրակացնում են թէ մարդը ինչ լեզուով էր խօսում, որ շատ անգամ ճիշդ չէ: Կրանիօլօգիան վերջին ժամանակներս մեծ առաջադիմութիւններ է արել և այժմ դժուար է սխալվել, երբ կամենում են տղամարդի կամ կնոջ գանգը որոշել: Կուլտուրական զարգացումը անկասկած մեծ ազդեցութիւն ունի գանգի ձևի վրա և այդ պատճառով անտրոպոլօգները հակառակ են դիակների այրելուն, որի գործադրութեամբ ապագայ սերունդները այլ ևս հնարաւորութիւն չէին ունենայ գանգերի հիման վրա եզրակացութիւններ դուրս բերելու մեր կուլտուրական դրութեան մասին: Պրոֆէսօր Վիրխով հրաւիրեց ժողովի անդամներին, Բերլինում եղած ժամանակ, տեսնել այն մի քանի գանգերը, որ ինքն ունի, և որոնցով դժուար է գտնել թէ նրանք տղամարդկանց գանգեր են թէ կանանց: Պրոֆէսօր Վիրխով խօսեց ապա ամերիկական ժողովուրդների գանգերի կազմակերպութեան մասին և ապացուցեց, որ մտաւորապէս ամենից պակաս զարգացումն ունեն ամերիկական լեռնաբնակ ժողովուրդները:

* * *

Երևելի Էդիսօնը այժմ զբաղված է մի մեծ մտքով,—գտնել մի գործիք, որի շնորհով, մի լարի միջոցով կարելի լինի հեռու բաներ տեսնել, ինչպէս տելէֆօնի միջոցով կարելի է լինում հեռուից լսել: Էդիսօն յոյս ունի, որ մինչև երկու տարի իր միտքը կարող կը լինի իրագործել:

* * *

Շվեդիայի թագաւորի որդին, պրինց Եվգենի, մի տարի Պարիզում նկարչութիւն սովորելուց յետոյ, վերադառնում է իր հայրենիքը: Նա նկարչական մեծ տաղանդ ունի, և մտադիր է բոլորովին այդ արուեստին նուիրել իրան:

* * *

Գերմանական մի քանի լրագիրներ հաղորդում են, հաստատ փաստերով, որ սօցիալիզմը անընդհատ աճում է Գերմանիայում: 1886 թւին այդ կուսակցութիւնը ունէր Բաւարիայում 1,021 ընկերակցութիւններ 58,000 անդամով: Այժմ այդ ընկերակցութիւնների թիւը հասնում է 2,200-ի 122,000 անդամով: Նոյն իսկ Բերլինում որտեղ 1882 թւին սօցիալական ընկերութիւնների թիւը հազիւ 24-ի էր հասնում, 1888 թւին արդէն 100-ից անց էր:

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 22 օգոստոսի: Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլաեվիչ Աւագը հեծելազօրքի գեներալի պաշտօնավարութեան 25-ամեակի առիթով արժանացաւ Բարձրագոյն հրովարտակի, որը ի միջի այլոց պարունակում է Թագաւոր Կայսրի հետևեալ խօսքերը. «Մեծ գոհունակութեամբ դիտելով հեծելազօրքի 25-ամեայ Ձեր ղեկավարութիւնը, Ես իմ պարտքս եմ համարում արտայայտել Ձեզ իմ խորին շնորհակալութիւնս, դրա հետ միասին մեծ յոյս յայտնելով, որ մեր շնորհալի հեծելազօրքը պահպանելով անխախտ հաւատարմութիւն դէպի գահը և սէր դէպի հայրենիքը, ապագայում աւելի կառաջադիմի, պատրաստ լինելով միշտ կատարելու իր պարտքը»: Մեծ Իշխան Կօնստանտին Նիկոլաեվիչ արժանացաւ Բարձրագոյն հրովարտակի, վիրաւորեալների վերաբերեալ Ալէքսանդրեան մասնաժողովի նախագահութեան համար: Այսօր հրատարակված Բարձրագոյն ուկազով իշխան Եւգենիյ Մաքսիմիլիանովիչ Ռոմանովսկու, Լէյխտենբերգի դքսի ամուսնուն, կոմսուհի Բոգարնէ Զինաիդային թոյլատրված է անուանակոչվել Լէյխտենբէրգի դքսուհի պայծառափայլութիւն տիտղոսով: Մեծ Իշխանուհի Մարիա Պավլովնայի առողջութիւնը լաւանում է. երէկ նրա տաքութիւնը և զարկերակը համարեա կանոնաւոր դրութեան մէջ էին: Օդէսայի ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետութեան պաշտօնը ոչնչացրած լինելու պատճառով, գեներալ Ռօօպ մնում է Օդէսայի զինուորական շրջանի զօրքի հրամանատար:

ԼՕՆԴՕՆ, 22 օգոստոսի: Զանզիբարի սուլթանը ստորագրեց այն դաշնագիրը, որի զօրութեամբ բրիտանական արևելեան-Աֆրիկայի ընկերութեան զիջանվում է Լամու կղզին, և Տան գետի հիւսիսակողմեան եզրը: Այդ տեղերի վրա իրաւունք են յայտնում գերմանացիները:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 23 օգոստոսի: Հրատարակված է նոր ձևի մէկ րուբլիանոց թղթադրամի նկարագրութիւնը:

ԼՕՆԴՕՆ, 23 օգոստոսի: Գործադուլը տարածվեց և Լիվէրպուլի պահեստատեղիների բանւորների մէջ եւ դրութիւնը սպառնալի է: 300 հոգուց բաղկացած գործադուլ արած բանւորների խումբը ոյժի զօրութեամբ դադարեցրեց երկու շոգենաւերի դատարկելը:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ
Օգոստոսի 22-ին

Լոնդոնի վրա 10 ֆունտ արժէ— . .	95 ր.	55	»
Բերլինի վրա 100 մարկ — . .	46 »	70	»
Փարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	37 »	90	»
Ոսկի — արժէ — . .	7 »	62	»
Մաքսային կուպօններ — . .	153 »	—	»
Արծաթ — — — . .	1 »	10	»
Բօրսային դիսկօնտներ — . . .	6 և	7%	»
Պետակ. բանկ. 5% տոմս 1-ին շրջանի	98 »	87	»
— — — — 2-րդ —	98 »	87	»
— — — — 3-րդ —	98 »	50	»
— — — — 4-րդ —	98 »	87	»
— — — — 5-րդ —	98 »	50	»
— — — — 6-րդ —	98 »	75	»
Նոր 4%	83 »	—	»
Արևելեան 5% փոխառութ. 1-ին շրջ.	98 »	75	»
— — 2-րդ —	99 »	—	»
— — 3-րդ —	98 »	75	»
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	264 »	50	»
— երկրորդ —	244 »	25	»
$5^1/_2$% րէնտա.	102 »	25	»
Ոսկեայ րէնտա.	172 »	75	»
Եօթերորդ կօնսոլիդ. փոխառ. . .	141 »	25	»
Նոր երկաթուղային րէնտա . . .	98 »	87	»
5% գրաւակ. թղթեր կալուած.			
փոխ. կրեդ. ընկ. մետ.	147 »	50	»
— — թղթադ. .	92 »	50	»
Գրաւ. թղ. Ազնու. բանկի . . .	98 »	25	»
Գիւղական բանկի	102 »	25	»
6% գրաւ. թղ. Թիֆլիսի —27 և 43տ.	— »	—	»
— —Քութայիսի-18 և 43տ.	— »	—	»
Ս. Պետերբուրգի քաղաքային օբլիգացիաներ	95 »	—	»
Մոսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ. .	94 »	—	»
Օդէսայի — — .	93 »	50	»
Թիֆլիսի քաղաք. կրեդ. ընկ. օբլ. .	— »	—	»

Ս. Պետերբուրգի բօրսայի տրամադրութիւնը թոյլ է:

Խմբագիր - հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Երրորդ կարգի մի ուսուցիչ, որ կարող է աւանդել հայոց լեզուով աւանդելի առարկաները, ցանկանում է տեղ ունենալ ծխական դպրոցներում: Ցանկացողները թող գրեն իրանց վերջնական պայմաններով ԵՐԵՒԱՆ Ցարութիւն Թադէոսեանցին:
1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ Ս. ԳԱՅԵԱՆԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ վարչութիւնը յայտնում է թէ աշակերտուհիների ընդունելութիւնը կը սկսվի օգոստոսի 25-ից: 1—3

ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ
ՎԱՐԺԱՊԵՏՆԵՐ ԵՒ ՎԱՐԺՈՒՀԻՆԵՐ

Հայոց, ռուսաց լեզուների և դպրոցական ուրիշ առարկաների համար: Ցանկացողները իրանց պայմաններով որքան կարելի է շուտ պէտք է գրեն, պ. Մալումեանին, „Մշակի" խմբագրատանը, ժամը 1—2: 1—3

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ-ՊԱՆՍԻՕՆ
ԵՒ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ
Օր. Ս. Վ. ԱՐՂՈՒԹԻՆՍԿԻՅ—ԴՕԼԳՕՐՈՒԿԻՅ

Երեխաների ընդունելութիւնը Օգոստոսի 20-ից: Պարապմունքները սկսվելու են Սեպտեմբերի 1-ից: Ուսումնարանը գտնվում է Ֆրէյլինսկայա փողոցում, տուն Կորգանովի, № 4:
2—3 (ե. հ. շ.)

ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Մի երիտասարդ, որ աւարտել է հայկական ձայնագրութիւնը և ստացել է իրաւունք ուսուցչութեան հոգևոր ծայրագոյն իշխանութիւնից, ցանկանում է ուսուցչութեան պաշտօն: Պատրաստ է գաւառներ գնալու: Ցանկացողները մանրամասն պայմանների մասին թող գրեն՝ Тифлисъ, Авлабаръ, Свящ. Казаросу Овсепьянцу.
2—3

Գ. կարգի մի ՈՒՍՈՒՑԻՉ ցանկանում է տեղ ունենալ մեր դպրոցներում: Ցանկացողները թող գրեն նրան իրանց պայմաններով հետևեալ հասցէով.
Эривань, Сиракану Теръ-Мартиросянцъ: 2—3

Մի քանի տարի ուսուցչութեամբ պարապող ՕՐԻՈՐԴԸ, որը աւարտել է ռուսաց միջնակարգ դպրոցում, ցանկանում է հայոց դպրոցներում դասատու լինել ռուսաց լեզուից և թւաբանութիւնից առաջին երեք բաժանմունքներում, նաև վարժուհի կար ու ձևի և ձեռագործութեան, շաբաթական 24 դասով և տարեկան 500 րուբլի ռոճիկով: Հասցէն՝ Ново-Баязетъ, Кеворку Арцруни.
2—5

Լոյս տեսաւ մամուլի տակից
ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
Նոր ուխտի, աշխատասիրութիւն Սահակ քահանայ Սահակեանցի: Գինն է 35 կ.: Նոյն անձի աշխատասիրութեամբ լոյս են տեսել
2) ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ հին ուխտի, գինն է 30 կօպ.
3) ԴԱՍԱԳԻՐՔ ԿՐՕՆԻ հին-ուխտ, գինն է 1—75 կ.
4) ՄԻ ՔԱՆԻ ԽՕՍՔ հայ կրօնաւորների, գինն է 10 կօպ.
Դիմել Թիֆլիսի կենտրօնական գրավաճառանոցը:
8—10

ՊՐՕՎԻԶՕՐ Ա. ՇՏԷԽԷՐԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ
ԱՏԱՄՆԵՐԻ ՑԱՒԻ ԵՒ ՓՉԱՆԱԼՈՒ ԴԷՄ

ՊՕԴՕԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԴԵՂ ԿԱԹԻԼՆԵՐ 50 ԿՕՊ.
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՕԿԱՅԻՆԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱՅԻՆ ԷԼԻԿՍԻՐ 80 ԿՕՊ.
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԱՏԱՄՆԱՅԻՆ ՓՈՇԻ 30 ԿՕՊ.

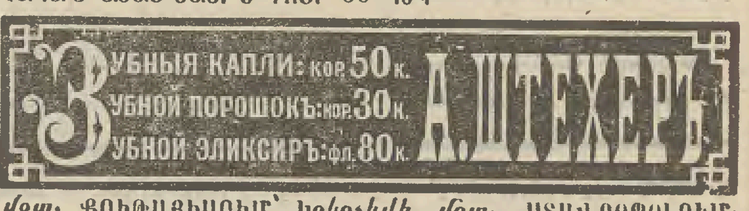

ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՀԵՍՏ. ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ՝ կովկասեան դեղավաճառատան, և պ. պ. Շահպարոնեանցի, Մակկէրի, Սէնչիկովսկու և Ագմուրովի դեղատներում. ԲԱԳՈՒԻ մէջ, Բէկկէրի մօտ, ՔՈՒԹԱՅԻՍՈՒՄ՝ կոկոչեվի մօտ, ՍՏԱՎՐՕՊՕԼՈՒՄ, Բրօխնօցկու մօտ և ԵԿԱԹԵՐԻՆՕԴԱՐՈՒՄ:
27—52 (հ.)

ԿՕՇԿԱԿԱՐԻ
ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ
ԱՂԱՍԻ ՏԷՐ-ԶԱՔԱՐԵԱՆՑԻ

Գօլօվինսկի, տուն Բէյտերի, № 11

Ընդունում է ամեն տեսակ պատուէրներ չափաւոր գներով: Արհեստանոցում ծախվում են նոյնպէս տղամարդկանց և ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ամեն տեսակ պատրաստի կօշիկներ:
2—10 (հ)

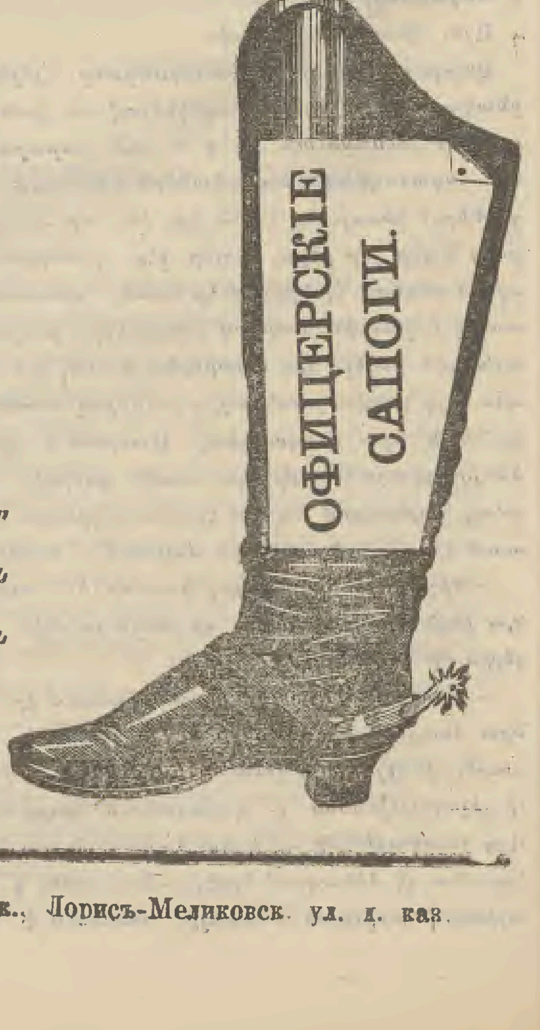

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ ՕՐԻՈՐԴԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ խնամակալ վարչութիւնը սրանով յայտնում է ի գիտութիւն հասարակութեան, որ նոյն ուսումնարանում 1889/90 ուսումնական տարվայ համար աշակերտուհիներ ընդունվում են օգոստոսի 21—31-ը:
2—3

ԲԺԻՇԿ ՊՐԷՕԲՐԱԺԷՆՍԿԻ

Մասնաւորապէս բժշկում է էլէկտրականութեամբ, ֆարադէական և գալվանական հոսանքաձևերի և ոտների անդամալուծութիւնից, րէվմատիզմից, ներվային հիւանդութիւններից և կօնտրակտուրայից (մկանունքների անդամալուծութիւն), բժշկում է կոյրերին և խուլերին անդամալուծութիւնից և նոյնպէս ընդունում է կանացի հիւանդութիւններով և սիֆիլիսով տկարներին:
Հիւանդների ընդունելութիւնը ամեն օր, առաւօտեան 9 ժամից մինչև 12 ժամ և երեկոյեան 7 ժամից մինչև 8 ժամ, Միքայէլեան փողոցում, Բէկլեմիշևի տանը, № 103. 6—10

Дозволено цензурою, Тифлисъ 23 Августа 1889 г. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. каз.